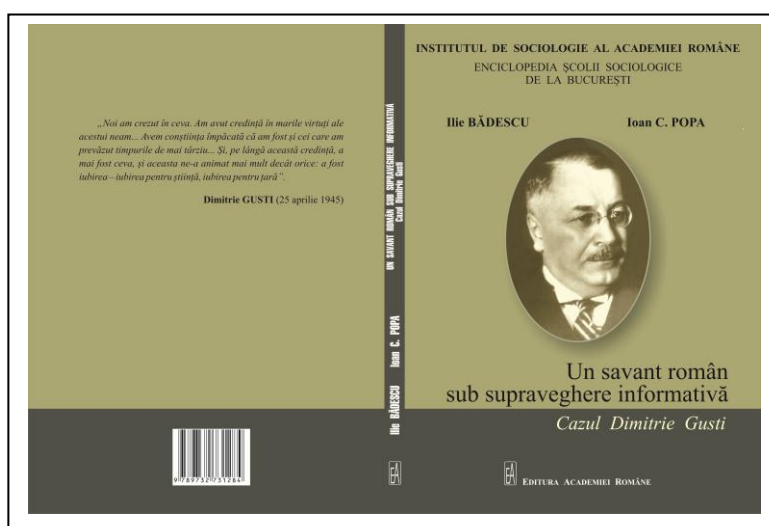

ILIE BĂDESCU ȘI IOAN C. POPA, *Un savant român sub supraveghere informativă. Cazul Dimitrie Gusti*. Editura Academiei Române.

Sub egida Institutului de Sociologie al Academiei Române, Prof. dr. Ilie Bădescu – membru corespondent al Academiei Române și Dr. Ioan C. Popa au publicat de curând la Editura Academiei Române o interesantă și valoroasă lucrare intitulată *Un savant român sub supraveghere informativă. Cazul Dimitrie Gusti*.

Volumul abordează în premieră aspecte semnificative cuprinse în Dosarul de urmărire informativă a lui Dimitrie Gusti (1880–1955), fondatorul Școlii sociologice de la București, unul dintre marii cărturari ai României din prima jumătate a secolului al XX-lea.

„Dosarul de urmărire informativă a profesorului Dimitrie Gusti, așa cum există astăzi în Arhiva CNSAS, Fond Informativ I 234978” – precizează autorii în Cuvânt-înainte – „este unul atipic, alcătuit fără respectarea unor reguli bine precizate și standardizate. De fapt, el este rezultatul comasării mai multor dosare de urmărire din epoci politice diferite, din care au fost selectate o serie de materiale (note informative, adrese, notițe, memorii, declarații, articole sau consemnări din ziare etc.), adunate pe o perioadă de circa trei decenii despre profesorul Gusti și puse la un loc între două coperti, fără o respectare strictă a cronologiei sau o ierarhizare a lor pe capitole tematice. În plus, cu excepția unor ordine rezolutive pe anumite materiale, nu s-au păstrat acele documente care să indice cu precizie cine anume a inițiat acțiunea de urmărire, motivarea acestuia și concluzia finală la care s-a ajuns. Mai mult, paginile materialelor de la dosar poartă pe ele semnele a cel puțin patru-cinci renumerotări, ceea ce denotă atât că ele au fost extrase din mai multe dosare, cât și faptul că au făcut

„*Revista română de sociologie*”, serie nouă, anul XXXI, nr. 1–2, p. 133–138, București, 2020

Creative Commons License
Attribution-NoDerivs CC BY-ND

în mai multe rânduri obiectul unor revizuii, fiind periate și curățate, adesea cu o grabă și neîndemânare vizibile (...). În mod cert, o serie de materiale au fost sustrase sau au dispărut pur și simplu, în funcție de scopul celor care au gestionat de-a lungul anilor acest dosar problemă, cum este numit la un moment dat de organele de urmărire” (*op. cit.*, p. 7).

Cu toate acestea, la Dosar s-au păstrat totuși o serie de documente care atestă fără putință de tăgadă că profesorul Dimitrie Gusti a fost supus pe nedrept la represiuni care au afectat grav prestigiul, demnitatea și chiar starea sa de sănătate, cu deosebire în ultimii șapte ani de viață (1948–1955).

Lucrarea (295 pagini) este structurată în două părți: I – Dimitrie Gusti, fondatorul școlii sociologice de la București, sub supraveghere informativă (autor I.C. Popa); II – Ipoteze sociologice asupra regimurilor de persecuție. D. Gusti contra sistemelor care au deformat lumea (autor I. Bădescu). Addenda cărții cuprinde două consistente anexe cu piese din Dosarul de urmărire informativă a lui D. Gusti și, respectiv, corespondență și declarații din anchete. Un interes aparte în cadrul volumului îl prezintă textele gustiene selectate referitoare la comunism, socialism, anarhism, sindicalism și bolșevism, cuprinse în lucrarea cu același titlu publicată de Gusti în 1920 și republicată în 1934.

Bazată pe documente și dovezi certe din arhivele serviciilor secrete, provenind în principal de la C.N.S.A.S., lucrarea demonstrează cu prisosință faptul că savantul român Dimitrie Gusti s-a aflat în atenția structurilor informative ale tuturor regimurilor din România, începând din anii 1930 și până în 1955, anul când acesta a decedat. Obiectivele serviciilor de informații care l-au urmărit pe profesor (SSI, Corpul Detectivilor, Direcția Generală a Poliției de Siguranță, Direcția Generală a Siguranței Statului etc.) se deosebesc, într-o anumită măsură, în funcție de regimul pe care l-au servit (Carol al II-lea, Ion Antonescu, regimul comunist în primul deceniu de la instalarea sa în România), dar – așa cum arată autorii – „toate au ca numitor comun faptul că savantul Dimitrie Gusti era considerat o personalitate incomodă, ale cărei idei și proiecte veneau aproape de fiecare dată în contradicție cu ideologia dominantă a epocii și a celor aflați temporar la guvernare”.

În Partea I, după ce enumeră câteva repere esențiale care jalonează activitatea științifică a lui D. Gusti (două doctorate în Germania, primul în filosofie – 1904, al doilea în sociologie și drept – 1908; profesor de filosofie, etică, estetică și sociologie, mai întâi la Iași, apoi la București; fondator și conducător al Institutului Social Român (1919–1948) și al unor reviste de specialitate de valoare europeană (*Arhiva pentru știința și reforma socială*, *Sociologie Românească*, *Affaires Danubiennes*); inițierea și coordonarea unor ample cercetări monografice asupra satelor românești (1925–1943); fondator al Muzeului Satului (1936) și comisar general al Pavilioanelor României la două expoziții mondiale – (Paris, 1937 și New-York, 1939); coordonator al *Enciclopediei României*, lucrare unică până astăzi în cultura română, 1938–1943 ș.a.), autorul se oprește pe larg, cum era și firesc, asupra analizei documentelor aflate în Dosarul de supraveghere informativă a savantului. Titlurile acestui subcapitol sunt edificatoare pentru aspectele prezentate:

„Urmărit sub trei dictaturi:

1. 1933 – 1940: „Intimii” profesorului Gusti informează Siguranța
2. 1940 – 1944: Sub amenințarea legionarilor; Interdicție de a pleca în SUA; Sociologii – în dezacord cu regimul, dar nevoiți să tacă; Cercetări în Transnistria și dincolo de Bug; „Chestiunea se urmărește”
3. 1945 – 1961: „Doamne, ce ne mai rezervă viitorul?”
  - A. A îmbrățișat „noua democrație”, dar este „amic” al SUA!
  - B. Represiuni și umilințe; Șeful unei „puternice organizații cu caracter subversiv” la Institutul Social Român; Petru Groza trimite Memoriul lui Gusti la „dosarul numitului”; Condamnat la dispariție lentă; Mărturie din anchetarea foștilor colaboratori; Percheziționat și plasat cu „domiciliu forțat”; „Finis coronat opus” (pp. 34–81).

După decesul survenit în octombrie 1955, opera lui D. Gusti a continuat să se afle sub interdicție, iar dosarul său de urmărire informativă a fost clasat abia în mai 1961, cu mențiunea „depășire de vârstă, decedat” (sic!). Mai mult, în Hotărârea de clasare se face precizarea că materialul din dosarul de obiectiv (problemă) se clasează „cu menținerea individului în evidență ca element

dușmănos” (sic!). Începând cu anii 1965–1966, opera lui D. Gusti, acest mare savant patriot român, a început să fie treptat repusă în circulație. Despre suferințele și umilințele sale mai ales din ultimii ani de viață s-a păstrat însă o tăcere absolută. Până la publicarea acestui volum.

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
DIRECTIA F.n.

STRICT SECRET
Data 13 mai 1966

SE APROBA:
Chitescu 93

HOTĂRIRE

La data de _____ a fost luat în evidență dosarul de obiectiv (problemă) nr. 310 a numelui *GUSTI DIMITRIE* născut la 13. II. 1880 în *Sagei* raional regiunea *Iasi* fiul lui *Stefan* și *Catalina* domiciliat în *Bucuresti* str. *V. Lovata* nr. 79 raional pentru următoarele motive:
Președinte al Comitetului pro-american Y.M.C.A.

Motivul clasării materialului *Opinii de critică, acordat*

PROPUNERI:
— Scoaterea materialului de la dosarul de obiectiv (problemă) și clasarea lui în arhiva Serviciului „C” cu caracterul de *secret*.
cu respectarea integralității la redactarea și arhivarea documentelor depuse.

Dosarul conține 98 (nouăzeci și opt) pagini

DE ACORD
Seful biroului, Mr. [Signature] *Lucia [Signature] Executiv operativ*

În Partea a II-a sunt prezentate, pe larg, aspecte teoretice defnitorii privitoare la concepția științifică a lui D. Gusti, precum și la mecanismele de reprimare a valorilor în sistemele totalitare, cenzura comunistă și falsificarea sistemului gustian de „sociologia națiunii”, cu accent pe evidențierea rolului nefast al Cominternului (al cărui sistem de gândire și acțiune se perpetuează și astăzi sub diferite forme) în deformarea, deturnarea și falsificarea valorilor fundamentale ale spiritualității românești. Firește, scopul acestei analize vizează, de asemenea, căutarea unui răspuns la tema centrală a lucrării: „*Gusti supravegheat. De cine? De ce?*”

Un aspect deosebit de interesant relevat în lucrare se referă la cercetările efectuate în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, sub coordonarea lui Dimitrie Gusti, de către Institutul Social Român, Institutul Central de Statistică și alte instituții de specialitate asupra situației românilor moldoveni din Transnistria și de la est de Bug. În acest scop, profesorul Dimitrie Gusti a avut o colaborare fructuoasă cu alți cercetători de marcă precum Anton Golopenția, Traian Herseni, Henri H. Stahl ș.a. Toate aceste cercetări s-au soldat cu rezultate științifice deosebit de valoroase privind soarta românilor din Răsărit sub bolșevism, dar, din păcate, au avut efectul de bumerang împotriva cercetătorilor care au luat parte la aceste campanii, mulți dintre ei fiind arestați și supuși, la începutul anilor 1950, unor anchete istovitoare, unii dintre ei murind în închisori.

După 23 August 1944 și până la finele anului 1946, Dimitrie Gusti s-a bucurat de o anumită recunoaștere din partea noilor guvernări, în perioada respectivă (iunie 1944 – iunie 1946) având și calitatea de președinte al Academiei Române. El credea sincer în revenirea României alături de Națiunile Unite și își punea mari speranțe într-o revigorare a prieteniei cu America, de posibilitatea căreia era convins mai ales după experiențele avute în SUA, în 1939 când, la recomandarea mamei președintelui Roosevelt (care patrona Expoziția mondială de la New York), fusese primit într-o audiență la Casa Albă de șeful executivului american.

La fel ca mulți alți intelectuali de frunte ai țării, savantul Dimitrie Gusti a intrat în colimatorul noilor organe de represiune ale statului comunist, el devenind obiect al unor crunte represiuni fizice și morale, fiind exclus din învățământul superior și de la Academie, apoi arestat la domiciliu, pus sub paza a doi agenți, confiscându-i-se locuința și fiind mutat într-un cartier periferic, interzicându-i-se orice comunicare sau colaborare cu instituțiile de profil internaționale. „Este – așa cum arată autorii – *capitolul cel mai dramatic al biografiei sale de savant, condamnat la o moarte lentă de către noul regim, deși el încercase să servească în continuare știința și cultura română cu întreaga sa capacitate intelectuală*”.

Lucrarea asupra cazului Gusti aduce multe lămuriri referitoare la destinul Academiei Române în primele decenii ale regimului comunist, marcat în mod deosebit de transformarea acesteia, după instaurarea „democrației populare”, în 1948, într-o instituție de stat subordonată complet regimului politic totalitar.

Pe lângă piesele din Dosarul de la CNSAS, volumul de față pune la dispoziția cititorului numeroase alte documente inedite: scrisori și declarații din anchetele la care au fost supuși unii colaboratori ai savantului, mărturii relevante pentru biografia sa, cât și pentru înțelegerea poziției sale cu privire la bolșevism și pericolul reprezentat de acesta pentru România și Europa, în general

Apreciem concludiv lucrarea *Un savant român sub supraveghere informativă. Cazul Dimitrie Gusti* drept o contribuție științifică majoră la cunoașterea vieții și activității unuia dintre cei mai proeminenți savanți sociologi români cu vocație europeană și universală. Ea se adresează atât specialiștilor, cât și publicului larg dornic să cunoască pagini de interes din istoria națională.

Ion Constantin

IULIAN APOSTU și MARIA VOINEA. „ȘCOALA PROFESORULUI GUSTI ȘI STAHL – STUDIUL FAMILIEI”. Comentarii și antologie de texte.

Acum aproape 8 ani a fost lansat proiectul Noii Enciclopedii a României (NER) la inițiativa Academicianului Tudorel Postolache. În prima și a doua etapă a derulării proiectului, cercul celor implicați în acest proiect s-a lărgit și tematica dezbaterilor s-a diversificat. În vremurile mai recente numărul participanților s-a rărit deși ideea nu s-a stins. Ea a îmbrăcat mai degrabă forma unei preocupări enciclopedice de răspândire largă, sub formule diversificate. Între acestea se situează și proiectul unei Enciclopedii a Școlii Sociologice de la București, ca parte a unei Enciclopedii întregitoare a civilizației românești, așa cum a fost ea ambiționată în cadrul proiectului NER. Intuiția că realizarea unei enciclopedii de o asemenea amploare va îmbrăca forma unei mișcări enciclopedice am avut-o imediat după prima ședință la care am participat. Mișcarea enciclopedică este un ideal și un proces fiindcă orice cultură tinde spre autoreflexivitate, ca spre organul ecilibrării dinamismelor sale interioare, adică are tendința firească spre oglinda propriei sale mișcări.

Mișcarea enciclopedică este, iată, deopotrivă, un mecanism autoreglator și un ideal obștesc, care se propagă de la o generație la alta. Generațiile nevrednice o aruncă de pe umeri și lasă dulcea povară pe seama generațiilor care vor veni din urmă, asumându-și-o ca pe o datorie sacră. Dacă un popor, prin generațiile sale, ar arunca de la sine o asemenea sarcină ar fi semnalul că a intrat în ciclul letal al viețuirii sale în istorie. Popoarele defuncte nu mai pot să-și scrie ele enciclopediile și uneori, la scara unui grup de popoare decedate, se constituie inițiative străine, susținute de ceea ce numim

„descoperitori”, privind realizarea unor corpusuri de cunoașteri enciclopedice ale apusei civilizații, cum se întâmplă astăzi, de pildă, cu civilizațiile maya, ori cu civilizația piramidelor egiptene (în acest caz asumate și de egiptenii dinăuntru, adică de urmașii acelor misterioși constructori ai piramidelor). O mare enciclopedie este susținută de enciclopedii regionale sau de rmură, precum este enciclopedia unei școli de gândire. Dacă o asemenea enciclopedie regională nu s-ar realiza ar fi semn că generația curentă e deja moartă și sarcina unei asemenea lucrări de autoreflexie va fi asumată de generațiile care vor veni.

Lucrarea distinsei noastre colege, prof univ dr Maria Voinea și a colegului nostru, dr Iulian Apostu capătă înțeles întregitor în lumina unui asemenea sarcini și a unei datorii de onoare. Lucrarea Domniilor lor îndreaptă lumina oglinditoare asupra problematicii de însemnătate crucială a familiei. Până la această lucrare, ne-au lipsit sintezele prin care dobândim acces la cunoașterea familiei în dimensiunile unei aplecări de peste un sfert de veac aparținând unora dintre membrii marcanți ai școlii. Cartea este frumoasă, extrem de importantă deopotrivă pentru cercetătorul grăbit, apăsător de sarcini uregente și pentru studentul în sociologie și asistență socială, dar și pentru categorii ale elitei intelectuale și guvernamentale în cazul că ar fi interesate de politicile familiale. Salutăm cartea aceasta care se distinge în seria unei Enciclopedii a Școlii Sociologice de la București și îi felicităm pe autori și Editura care găzduiește un proiect de o așa de înaltă însemnătate.

Ilie Bădescu